

Уместо закључка - Други о бригади

О заједничким борбама македонских бораца и бораца са Косова и Метохије против окупатора и његових помагача, почев од друге половине септембра 1943. у западној Македонији, а касније и у осталим деловима Македоније, о посебном значају тих борби, затим о јединицама које су водиле те борбе, пре свега о Првој македонско-косовској народноослободилачкој ударној бригади, а онда и о другим бригадама, о њиховим херојским подвизима и победама, као и о улози коју су ове јединице имале у стварању других јединица НОВ Македоније и косовско-метохијских бригада и кадрова за све те јединице - написане су или изговорене многе похвале.

Те похвале се, наравно, подједнако односе и на борце из Македоније и оне са Косова и Метохије. Сигурно нам неће бити замерено шта ћемо неке од њих изнети у овој књизи, која је посвећена Првој косовско-метохијској народноослободилачкој ударној бригади, као што ни борци ове бригаде не би сигурно замерили када би се реченице које ће бити овде наведене нашле у књизи о Првој македонској народноослободилачкој ударној бригади.

Исто тако, сматрамо да оно што ће бити наведено није ни сувишно ни неко хвалисање, утолико пре што се неће прећи ни преко неповољних оцена о овој бригади.

На значај заједничких борби македонских и косовских партизана прво је указао Радио - Слободна Југославија.⁴¹⁷⁾

„За овај крај (тј. за западну Македонију-прим. аутора) који се налази дуж старе југословенско-албанске границе, врло је важна чињеница да су се у борби против немачких окупатора ујединили Македонци, Срби и Албанци. На тај начин пропали су покушаји Немаца да унесу свађу и раздор међу месним становништвом разних националности. У тој заједничкој борби удара се темељ братства и јединства и узајамном поверењу у будућем државном уређењу, када после слома Хитлерове Немачке васкрсне нова Народна демократска Југославија.⁴¹⁸⁾”

На Другом заседању АВНОЈ-а, у Јајцу 29. новембра 1943. године, на којем су утврђене основе федеративне демократске заједнице равноправних народа Југославије, Јосип Броз Тито сма-

⁴¹⁷⁾ Архив ЦК СКЈ-Фонд „Слободна Југославија”, Емисија бр. 363 од 14. 11. 1943.

⁴¹⁸⁾ Исто.

трао је за потребно да истакне вишеструки значај борби које су у то време водили македонски и косовски партизани у западној Македонији.

„Једна од врло значајних чињеница јесте да су наше партизанске снаге у Македонији у последње вријеме, постигле знатне успехе и већ по други пут заузеле Кичево, Дебар и тако створиле услове за још јаче развијање партизанског покрета у Македонији. (Аплауз). Партизански покрет у Македонији уско је повезан са партизанским покретима у Албанији и Грчкој и у исто вријеме јавља се као озбиљна подршка у развијању партизанског покрета у самој Бугарској (Аплауз)".⁴¹⁹⁾

Тридесет година касније, поводом прославе дана устанка македонског народа, 11. октобра 1973. године, Јосип Броз Тито је преживелим борцима који су се у току рата борили против окупатора и домаћих издајника на тлу Македоније упутио ове речи:

„Крупне јединице Народноослободилачке војске - Прва македонско-косовска пролетерска ударна бригада и Друга и Трећа македонска ударна бригада дале су ванредан допринос борби против њемачког, италијанског и бугарског окупатора и његових слугу и то на важној стратегијској артерији на Балкану. Борећи се против многоструко јачег непријатеља оне су истовремено биле ковачнице братства и јединства, окосница формирања нових, још већих јединица и носиоци сарадње са народноослободилачким покретима сусједних народа...“⁴²⁰⁾

„Ми смо захвални народима Југославије за њихово учешће у народноослободилачкој борби на терену Македоније када су се заједно са македонским народом на нашој територији борили Срби, Црногорци, Хрвати и Словенци. Ми смо захвални нашој браћи што су нам дали изванредне руководиоце у тој борби које ми нисмо имали у довољном броју“ - написао је Димитар Влахов, потпредседник Президијума ДФЈ.²¹⁾

„Прва македонско-косовска ударна бригада је у ствари бригада братства и јединства југословенских народа. У њеним редовима су се борили синови македонског, српског и црногорског народа. И не само њихови. У њој су се борили и синови словеначког и хрватског народа и припадници неких других народа Италијани, Албанци, Руси. Зато је она помало и интернационална. Македонски народ је радостан што је управо његова прва бригада из народноослободилачке борбе била ковачница братства и јединства југословенских народа, највеће тековине наше револуције“, написао је у предговору књиге „Бригада на братството и единството“, која је

⁴¹⁹⁾ Јосип Броз Тито, „Борба за ослобођење Југославије 1941-1945“, „Култура“, 1945, стр. 161.

⁴²⁰⁾ Цитирано према дневној штампи од 11. октобра 1973.

⁴²¹⁾ Димитар Влахов, „Значај Илиндена за народ Македоније и за народе Југославије“ „Политика“, 1. август 1945.

издата у Скопљу 1958. поводом 15 годишњице формирања Прве македонско-косовске НОУ бригаде.

У члану „Македонско-косовска пролетерска бригада и развитак народноослободилачке борбе у Македонији“ Светозара Вукмановића Темпа, за 15 годишњицу стварања Прве македонско-косовске НОУ бригаде,⁴²²⁾ подвучено је да је та бригада имала исту улогу као и друге пролетерске бригаде, јер је и она својом борбом и политичким дејством у масама обезбедила победу социјалистичке револуције у нашој земљи.

„Посебно значење за развој народноослободилачке борбе у Македонији свакако има чињеница што су се у македонско-косовској бригади окупили најбољи и политички најсвеснији синови српског, македонског и црногорског народа да се боре за нову и заједничку југословенску заједницу, која ће бити изграђена на националној равноправности...“⁴²³⁾

Пошто је констатовао да је Прва македонско-косовска пролетерска бригада много урадила за стварање узајамног поверења српског и македонског народа, Темпо је наставио:

„Бугарски окупатори вешто су користили неповерење македонског народа према старој Југославији, покушавајући да ово неповерење прошире и на нову Југославију која је израстала из народноослободилачке борбе. Оваквим плановима бугарских окупатора ишли су на руку и ставови Бугарске комунистичке партије која се трудила да их протури у самој Македонији преко својих разних агената. Међутим, сама чињеница што су на територији Македоније, борећи се за национално ослобођење Македоније и за власт радног народа Македоније у склопу нове државне заједнице југословенских народа, своје животе давали најбољи синови српског и црногорског народа, најбоље је демаскирала ове паклене намере окупатора и стварала солидне услове за стварање равноправне Македоније у оквиру братстске заједнице југословенских народа. Македонско-косовска пролетерска бригада часно је извршила и тај задатак...“⁴²⁴⁾

Добривоје Радосављевић, инструктор Централног комитета Комунистичке партије Југославије при Централном комитету Комунистичке партије Македоније, такође је писао о Првој македонско-косовској бригади као бригади братства и јединства:

„Формирање Прве македонско-косовске бригаде новембра 1943. представљало је прву крупну победу ослободилачке борбе македонског народа - победу идеје братства и јединства народа Југославије, широко распламсавање општег народног устанка, почетак стварања Народноослободилачке војске Ма-

⁴²²⁾ (Бригада је наредбом број 387 од 2. 11. 1951. Врховног команданта оружаних снага и министра народне одбране Ј.Б.Тита проглашена за пролетерску).

⁴²³⁾ -Бригада на братството и единството“, Скопље, 1958.

⁴⁴⁾ Светозар Вукмановић Темпо, „Македонско-косовска пролетерска бригада (развитак народноослободилачке борбе у Македонији)“, Бригадата на братство и единството, Скопље, 1958.

кедоније - гаранције победе македонског народа над фашистичким поробљивачима...

... Ширење оружаног устанка у свим деловима Македоније, стварање нових бригада и дивизија народноослободилачке војске под руководством ЦК КП Македоније, које је уследило за непуних осам месеци после формирања Прве македонско-косовске бригаде, показало је целом македонском народу да је пут који му је указивала КП Југославије са другом Титом на челу, потпуно исправан, да је то пут слободе, пут победе...⁴²⁵⁾

И о квалитету бораца Прве косовско-метохијске НОБ много се говорило и писало и у току рата и непосредно после завршетка.

У Саопштењу број 4, које је издало Главни штаб народноослободилачке војске и партизанских одреда Македоније 20. фебруара 1944. о борбама Прве македонско-косовске НОУ бригаде од 31. јануара до 20. фебруара 1944,⁴²⁶⁾ у делу којим се Главни штаб НОВ и ПО Македоније обратио „Сељацима и грађанима“, уз остало, је речено:

„Македонски народ се поноси смелошћу и упорношћу својих синова, он је с притајеним дахом слушао осветничке пуцње светих партизанских пушака и растао од радости гледајући разбијене фашистичке редове. С родитељском бригом чувао је рањене партизана и бранио је од грабљивих канци фашистичких полицајаца. У његовом срцу ће за вечна времена живети херојски погинули командант Павле Брајовић (командант батаљона 'Боро Вукмировић', брат Петра Брајевића, команданта бригаде; - тада се веровало да је Павле Брајовић погинуо у борби са Бугарима, међутим, он се са групом бораца - како је већ речено - пробио до Дебарца и касније, заједно са њима, прикључио бригади. - прим. аутора) смели Косовац који је, заједно са многим синовима славног Косова месецима ллио крв за слободу Македоније. Никада македонски народ неће заборавити те светле жртве које су косовски батаљони принели на олтар македонске слободе. (подвукао аутор)... живели косовски партизани - другови у борби македонских партизана!“⁴²⁷⁾

И Добривоје Радосављевић, инструктор ЦК КПЈ при ЦК КП Македоније, писао је о бригади и борцима са Косова и Македоније после повратка бригаде са Богумиле Кузману Јосифовском, члану ЦК КП Македоније, 28. фебруара 1944.⁴²⁸⁾

⁴²⁵⁾ „Пут победе“ - чланак из књиге „Бригадата на братството и единството“, Скопје, 1958.

⁴²⁶⁾ „Зборник“, том VII, док. 23.

⁴²⁷⁾ Исто.

⁴²⁸⁾ „Зборник“, том VII, књ. 3, док. 23.

„Поход I бригаде спада у најсјајније странице наше борбе. Ноћу и дању борбе уз стални покрет, без спавања, по најлошијем времену и дубоком снегу. Два друга су умрла од премрзлости. У борбама имамо врло мале губитке, мада су погинули Павле, ком[андант] Косјовско-метохијког] батјаљона], брат Ђурин и Митре (Митар Радусиновић, тада вршилац дужности помоћника политичког комесара бригаде - ни он није погинуо, био је са Павлом Брајовићем и заједно са осталим борцима вратио се у бригаду - прим. аутора). све борбе су 100 одсто успешно завршене. Непр[ијатељске] заседе, непријатељске колоне разбијене су јуришем као од шале... Морал бораца и поверење у Штаб бригаде је најбоље што може да буде..."

Навешћемо и опширнији цитат из књиге Светозара Вукмановића Темпа „Борба за Балкан", коју је издао „Глобус" из Загреба, а који се односи на борце са Косова и Метохије.

Написао је да је оружана борба обухватила у јесен 1943. године све крајеве Македоније, (осим брегалничке и струмичке долине) и била је створена стална слободна територија па је Светозар Вукмановић Темпо овако наставио:

„На тако повољну ситуацију посебно су позитивно дјеловале акције два косовска батаљона на територији Македоније. Борце у тим батаљонима већином су чинили Срби и Црногорци; постојала је једна чета Словенаца, било је нешто и Шиптара; Све су то били комунисти, већином предратни, које су Италијани интернирали у Албанију. Послије капитулације Италије, они су се извукли из логора, дошли у ослобођено Кичево и ставили се на располагање Врховном штабу НОВ и ПОЈ. Сваки од тих комуниста могао је бити командант или политички комесар вода или чете, батаљона или бригаде, па чак и дивизије. Међутим, они су остали обични борци јер смо стварали македонску војску, с македонским борачким и командним саставом. То је било неопходно како би се македонски народ увјерио да ће имати право да сам одлучује о својој судбини. Тако су борци ових батаљона скоро цио рат провели као обични борци. То је захтјевало веома високу свијест и крајње самоодрицање, а они су имали и једно и друго. Својом храброшћу пружали су примјер другима; били су то комунисти-интернационалисти који су несебично давали своје животе за слободу и независност македонског народа. Жртве нијесу биле узалудне! Борци косовских батаљона разбили су неповерење македонских маса према Србима, које се годинама таложило у време старе Југославије. На дијелу су показивали да српски народ није и не може бити оно што су били великосрпски хегемонисти..(стр. 231).

У књизи „Револуција која тече" Мемоари, књига I, (издање Комунист", Београд) Светозар Вукмановић Темпо се, такође,

осврнуо на држање бораца са Косова и Метохије у току рата, док је Прва македонско-косовска НОУ бригада боравила на грчкој територији. Он је навео да су одмах по доласку на грчку територију македонски и косовски борци ударили на најосетљивија места окупације:

„Зато је његова реакција била муњевита; почео је са офанзивом против наших снага. Потпуно је изненадио наш македонски батаљон, то је изазвало панику. Борци су се у нeredу разбјежали. Тај пораз је јако погодио углед наше војске. Народ је вјеровало да су наше јединице непобједиве. А сада види како се македонски батаљон у нeredу повлачи! Није уопште био важно што се ради само о једном батаљону. Пронио се глас како 'Титова војска бјежи'. Он се ширио брзином вјетра од села до села, тако да је допро и до нас.

Био сам изван себе; хтио сам да одмах нападнем њемачке снаге. Али наше јединице су се налазиле у рејону Битоља и Велеса. Тек предвече стигао је један косовски батаљон; он је недалеко од Битоља разорио један рудник. Борци су били потпуно исцрпљени; двије ноћи и два дана су без прекида маршовали. Једва су чекали да се одморе а ја сам их постројио и обратио им се овим ријечима:

- Знам да сте исцрпљени... знам шта значи умор тијела. Заслужили сте одмор, али у питању је част Титове војске. Македонски батаљон је јуче изненада нападнут и у нeredу се повукао. Губици нијесу велики. Међутим, наш углед у народу је страшно опао; по селима се прониси вијест како Титова војска бјежи'. Ја вам не наређујем, већ вас молим да одмах кренете, у току ноћи пронађите непријатеља и до ногу га потуците...

Пошли су трчећи! Пред саму зору открили су непријатеља, око 120 Нијемаца улогорили су се у једној школи. Наши су опколили школу и запалили је. Нијемци који нијесу погинули у борби изгорјели су у рушевинама школе. Тако смо спирали љагу која је била пала на нашу војску.

Када су ме обавијестили о свему што се десило ја сам се загрцнуо; ријечи су застале у грлу. ' Да - мислио сам - то је наша војска... То нијесу обични људи, то су дивови, ти комунисти са Косова!"

Али, Светозар Вукмановић Темпо знао је и да замери борцима са Косова и Метохије кад је то оценио за потребно. А ни борци са Косова и Метохије нису били људи без мана. И живот и рат су такви:

„Но, слeдећих дана ти исти борци приредили су ми непријатно изненађење. Из штаба Македонско-косовске бригаде јавили су ми да су косовски батаљони отказали послушност. Борци су се окупили у једној школи и траже хитно да

дођем. Знао сам о чему се ради: борци и добар дио командног састава косовских батаљона повремено су захтијевали да напусте Македонију и да се врате на Косово. То расположење је подгрејавао комесар бригаде (Мита Миљковић - прим. аутора). Ја, међутим нијесам оштро реаговао на такве иступе иако они нијесу били у складу са војном дисциплином. Било ми је схватљиво да више желе да се боре на свом терену. Зато сам их увијек убјеђивао да је њихов боравак у Македонији од историјске важности, учествују у стварању прве македонске државе. Увијек сам успијевао да их смирим. Али, овог пута су отказали послушност. То је већ анархија. Поред тога не смијем прећи. Без оклијевања сам отишао код њих.

Дочекали су ме ћутке; борци су се смјестили у клупе, а по зидовима су истакли пароле на којима су тражили да буду упућени на Косово. Схватио сам да овог пута желе да разговарају као комунисти са представником Централног комитета а не као војници потчињени делегату Врховног штаба. Одлучио сам да им отворено кажем да се више не можемо убеђивати, можемо разговарати само као војници. Настојао сам да говорим као што би то учинио командант са онима који су му потчињени.

- Ваш поступак не могу окарактеристати другачије него као анархију. Ако допустимо да се у нашој војсци устали таква пракса, од побједи нема ништа. Остављам вам да закључите какве мјере треба да предузнем.

Заграјали су. Бунили су се што сам тако оцијенио њихов поступак. Они само желе да оду на Косово и да тамо наставе борбу.

- Ако на томе инсистирате, мораћу да вас разоружам! - одбрусио сам у једном тренутку.

Настао је тајац. Били су просто запрепашћени. Одједном се неко јавио из задњих редова:

- А којим снагама ћеш нас разоружати, друже Темпо?

Сви су се насмејали. Алузија се односила на држање македонског батаљона. То ме је разбјеснило, реаговао сам оштро.

- Разоружаћу вас снагом ауторитета Партије и њеног Централног комитета чији сам представник.

Сви су скочили и у глас повикали:

- То је друга ствар! Ако у име Партије наредиш да предамо оружје, ми ћемо одмах послушати...

Био сам разоружан! Нестало је командантског држања које сам хтио да задржим. Опет са почео да их убеђујем, али они ме више нијесу слушали јер све то су одавно чули. Ипак, разумјели смо се као комунисти. Знао сам да ће остати у

Македонији све док то буде тражила њихова Партија. Растали смо се као стари, добри пријатељи."⁴²⁹¹

Капетан Д.С.М. Мекдоналд, недакашњи шеф савезничке војне мисије у Западној Македонији, од априла 1944. при делу Главног штаба НОВ и ПО Македоније који се тада налазио на Караорману, пратио је дејство Прве македонско-косовске НОУ бригаде, односно Прве македонске и Прве косовско-метохијске НОУ бригаде. По завршетку своје мисије написао је, 18. новембра 1944. године, извештај својим претпостављеним старешинама, у којем је опширно изнео своје мишљење о ономе што је видео и доживео у партизанима.⁴³⁰⁾

Гледање капетана Мекдоналда, другог шефа савезничке војне мисије при делу Главног штаба НОВ и ПО Македоније који се налазио на Караорману, овде преносимо пре свега да не прећутимо постојање документа у иностраним архивама који се односи на Прву македонско-косовску, односно Прву македонску и Прву косовско-метохијску НОУ бригаду - па тиме и на борце са Косова и Метохије.

Многа се гледишта шефа савезничке војне мисије у том извештају не подударају са гледиштима руководилаца народноослободилачког покрета у Македонији, па према томе ни са ставовима штаба Прве македонско-косовске НОУ бригаде, што је и разумљиво. Шеф савезничке војне мисије је утиске стекао у периоду од свега неколико месеци, па су због тога ограничени и једностранни. Није знао ни македонски ни српскохрватски. Кад је разговарао са неким, радио је то преко преводилаца. Није имао честе контакте ни са члановима Главног штаба НОВ и ПО Македоније, Цветком Узуновским и Панчом Недељковским, нити са члановима штаба бригаде. Са борцима и са људима на ослобођеној територији скоро да и није разговарао. Иако је уз све то био још и видно оптерећен својом претходном концепцијом о НОБ-у, коју је стекао пре прикључења партизанима, та концепција је у први план стављала политичке и стратешке интересе западних савезника и кроз њих је процењивана народноослободилачка борба у Македонији, односно у Југославији. Капетан Мекдоналд је у свом извештају, у основи, ипак био добронамеран, посебно када је износио мишљење о борцима са Косова и Метохије.

У извештају има много запажања о партизанском начину ратовања, а нарочито је истакнуто храбро држање партизана у фебруару 1944, када су се суочили са великим бугарским снагама и, како је написано, „борили се без тренутка одмора”.⁴³¹⁾

⁴²⁴¹ Светозар Вукмановић Темпо, „Револуција која тече”, књига I, Комунист, Београд, стр. 381-383.

⁴³⁰⁾ Public Rekord office WO 202/51/569808.

¹³¹⁾ Тада капетан Мекдоналд није ишао са Првом македонско-косовском НОУ бригадом, већ је о држању партизана сазнао од мајора Квајна, претходног шефа савезничке мисије, који је био са бригадом.

Као официир-обавештајац, капетан Мекдоналд је у извештају велику пажњу посветио недостатку координације немачких и бугарских снага у борби против партизана, разликама у начину борбе немачке и бугарске војске против партизана у Македонији, онако како их је он уочио, а оне су у његовој интерпретацији поједностављене.⁴³²⁷

Мекдоналд је изнео своје запажање и о политичком реаговању партизана - Македонаца и оних са Косова и Метохије. Запазио је њихову огорченост због тога што су Велика Британија и САД помагали Дражу Михаиловића, неповерење партизана према Британцима због тога што одржавају везе са реакционарима (Албанцима - прим. аутора). Запазио је да су партизани на приредбама које су давали за народ позивали присутне да се прикључе партизанском покрету, истицали да партизански покрет у Македонији и у Грчкој (а и у Албанији - прим. аутора) имају идентичне циљеве итд. Закључио је и да је дивизија НОВЈ Албаније дошла у јулу у околину Дебра, да би се заједно са македонским и косовским партизанима борила против Немаца и балиста.

Капетан Мекдоналд је написао да се Прва македонско-косовска НОУ бригада „састојала од два косовска и једног македонског батаљона" (он то пише за бригаду после њеног поновног доласка у Дебарце - прим. аутора) и да су батаљони „били прилично добро

Мекдоналд примећује да у јануарској офанзиви, 1944, коју су Немци тако детаљно припремили против партизана у граничном појасу између Југославије и Грчке (посели су били сва села), Бугари нису учествовали, а у фебруару исте године када су се обе бригаде - Прва македонско и Друга македонска НОУ бригада - вратиле у Грчку и када је Прва бригада била исцрпљена, Немци тог момента нису напали бригаду (то су урадили са закашњењем од пет-шест дана - прим. аутора). Да су у борбама и јануару и фебруару 1944. против партизана истовремено учествовали и Немци и Бугари и да су међусобно боље сарађивали, Мекдоналд неоправдано претпоставља да би партизански покрет - и грчки и македонски - у том делу Грчке био потпуно уништен.

Борбе са Немцима су вођене „у условима и времену" које су одређивали партизани, а то је било могуће јер су се Немци, како је написао Мекдоналд, кретали у регуларним формацијама и никада нису покушали да предузму нешто непредвидљиво. О кретању и приближавању Немаца партизане су обавештавали сељаци, па су тако партизани увек знали за припрему офанзиве.

Партизани су максимално користили маневре, наставља шеф савезничке војне мисије. Немци су нападали и то их је стајало много жртава, а када би разместили своје трупе, партизани су се повлачили. „Хун (тако је Мекдоналд називао Немце - прим. аутора) је био у позицији боксера који непрестано udara у ваздух..." - тврди Мекдоналд. Упоредјујући начин борбе Немаца против партизана са начином на који су то радили Бугари, Мекдоналд наводи да су Немци могли да воде велике офанзиве, али је број Немаца који су у њима учествовали био ограничен, док су Бугари могли увек да употребљавају велики број војника и да им појачања стално пристижу. Бугари су били „неконвенционални, кретали се ноћу по брдима, ван путева и стаза".

Мекдоналд је писао и о стеченим искуствима из борбе против Бугара и балиста: после првог контакта Бугари су непрекидно нападали партизане из засада све док партизани не би напустили територију под њиховом окупацијом. Балисти су слично поступали - каже Мекдоналд - али, по његовом мишљењу, број балиста је био ограничен и имали су веома мало аутоматског оружја. (Ово Мекдоналдово мишљење о балистима може делимично бити тачно за балисте у Македонији, а не и за балисте на Косову и Метохији - прим. аутора).

опремљени". За бригаду тврди да је била „кичма македонског покрета".

Када је касније у свом извештају говорио само о „Косовској бригади", поновио је оно што је рекао и за Прву македонско-косовску бригаду, тј. да је Косовска бригада била „кичма македонског партизанског одреда". Овог пута је додао да су то признали „и сами македонски лидери", као и то да су се борци ове бригаде борили „у свим нашим одбранама и већим акцијама".

Када је описивао борбе против Бугара приликом повратка Прве македонско-косовске бригаде у Дебарца, Мекдоналд је написао да је заједно са партизанима марширао узастопно пет дана и ноћи са сталним заседама у току дана, да су Бугари причинјавали проблеме као и увек, а „Косовари су стицали ловорике у овим акцијама и непрестано се борили".

За „лидере", тј. борце - руководиоце са Косова и Метохије, Мекдоналд је запазио да су били образовани и интелигентни људи.

„Ђура (Петар Брајовић), командант бригаде је био млад човек изузетног карактера, са добром памећу и природним инстинктом за ову врсту ратовања. Био је опрезан, увек пун поверења и хладнокрван и донекле легендарна фигура међу партизанима, који су у најтежим моментима увек говорили "Ђура ће нас из овога извући"..."

У свом извештају Мекдоналд је за ГТetra Брајовића додао да је веома храбар, веома интелигентан, „Легендарна фигура македонских партизана", да је пореклом Црногорац и да је раније био у бившем југословенском ваздухопловству. Додуше, написао је да Петар Брајовић „није имао политичких интересовања", али без икаквог објашњења како је дошао до тог погрешног закључка.

О Зуферу Мусићу, будућем команданту Прве косовско-метохијске НОУ бригаде је, поред података које је унео у извештај да је био „новинар у Скопљу" и да је Муслиман, додао је и то да је „изврстан вођа" и да „није имао политичких амбиција".

О борцима са Косова и Метохије је напоменуо да су помагали Британцима, да су били „веома заинтересовани за све што је британско: британско оружје, британске методе обучавања", били су (у Македонији), и „једини људи који су имали некакву концепцију о британским ратним напорима"...

Отишао је толико далеко да је на једном месту у извештају, пошто је поновио да су борци са Косова и Метохије били заинтересовани за све оно што је било британско, тврдио без икаквог образложења да су они „били пробритански расположени". То је било само делимично тачно, јер су борци са Косова и Метохије Британце сматрали за савезнике у заједној борби против фашистичке Немачке и одавали признање њиховом доприносу у рату, као што су хвалили и допринос СССР-а, САД и других земаља велике антифашистичке коалиције.

После свега што је написано и изречено о Првој косовско-метохијској НОУ бригади може изгледати парадоксално оно што је остало забележено о косовско-метохијским бригадама, па према томе и о Првој косовско-метохијској НОУ бригади, у извештају који је Оперативни штаб НОВ и ПО за Косово и Метохију упутио априла 1945. Генералштабу ЈНА.⁴³³ Стање косовско-метохијских бригада почетком фебруара 1945, тј. када је уведена Војна управа на Косову и Метохији, Оперативни штаб НОВ и ПО за Косово и Метохију кадровски био појачан и реорганизован, када је Прва косовско-метохијска НОУ бригада, неколико дана готово сама, водила борбе против бројчано далеко већих и боље опремљених контрареволуционара-побуњеника у централном делу Дренице, у поменутом извештају овако је уопштено представљено: *све* (подвукао аутор) косовско-метохијске бригаде биле су „војнички и политички“ слабе и неучвршћене, „руководства млада и непровјерена“, а дезертерство „редовна појава“.⁴³⁴

Наравно, за штаб, односно руководство Прве косовско-метохијске НОУ бригаде (Зуфер Мусић, Драгутин Ђорђевић, Петар Поповић, Јелица Стаменковић, Стеван Радовановић и др.) није се могло рећи или написати ни да је „младо“, а још мање да је „непровјерено“, па ни за ту бригаду у целини да је „војнички и политички“ слаба и „неучвршћена“.

Може се говорити да је састав ове бригаде после великих губитака у борбама у Дреници против побуњеника, после пријема новомобилисаних, као после дезертерства Омладинског батаљона, до којег је дошло у току борби у Дреници (утврђено је да кривица за то пада на друге, а не на штаб бригаде или било код у бригади), био знатно измењен. Рачуна се да је за петнаест дана борби у Дреници из строја бригаде, која је бројала тада нешто више од хиљаду бораца, било избачено преко пет стотина.

Међутим, борбени дух који је красио ову бригаду, ратно искуство стечено у претходним борбама које се преносило и на њене нове борце, приврженост братству и јединству, по чему је бригада била позната, остали су и даље основна својства ове бригаде до последњег дана њеног постојања.

⁴³³) АВИИ, бр. рег. 2-1/3.

⁴³⁴) Ни остале јединице које су се тада налазиле на Косову и Метохији (46. дивизија, делови 22. дивизије) нису много боље оцењене у овом извештају (сем да су - како је речено - биле „војнички углавном оформљене“): недостајале су им дисциплина, борбена способност и правилан однос према народу, па је све то, како је истакнуто у извештају, ишло на руку одметничким бандама. Но, у овом извештају наведено је и оно што је тада, пре завођења Војне управе и реорганизације Оперативног штаба, била основна карактеристика стања у Области: одсуство јединственог командовања свим овим јединицама био је један „од великих разлога што наше снаге нису успеле да благовремено спријече јачање одметничких банди, односно да их војнички разбију и униште...“